

DEBRŐDI GÁBOR

Fejezetek a BÖME korai történetéből

Az elmúlt években sok szó esett a Budapesti Önkéntes Mentő Egyesületről, mégpedig annak okán, hogy szerepe a hazai népegészségügyben történelemformáló volt. Mint ismert, a századfordulón a mentésügy országos kibontakoztatásában – a mentés szervezettségének és tudományosságának megalapítójaként – katalizátor szerepet vállalt. Az egyesület működése, szervezettsége nemcsak hazai, hanem nemzetközi szinten is követendő példaként szolgált.

A BÖME a *Mentők Lapjának 1889. évi alapításával is történelmet írt*, megteremtve az új szakterület tudományos irodalmát. E szervezőmunkának köszönhetően a századfordulót követő években – a közel száz egyesület közül – a történelmi Magyarország 13 városában működött igen jó szervezettségű mentőintézmény. Az első világháborút követően – akárcsak az élet más területein –, úgy a dinamikus lendülettel kibontakozó mentésügyre is hatalmas csapást mért a trianoni döntés, melynek következtében a fenti mentőállomások nagy része az új határokon kívülre került. A háborút követő recesszió és reményvesztettség ellenére a korábbi évtizedek során felhalmozódott tudás és széles körű szakmai párbeszéd életben tartotta a hazai mentésügyet. A fővárosi mentők szakmai színvonala az új keretek közt is változatlan maradt. A BÖME orvosi-medikusi szolgálata már indulásakor is evidenciaként megfogalmazott szakmai kritérium volt, mely a továbbiakban is megmaradt.

De mi lehetett e tartósan sikeres, hatékony működésnek az alapja, mely a kezdetektől több mint fél évszázadon át fémjelezte az egyesület működését? Az induláskor és az azt követő néhány évben lerakott alapok. Érdeemes róluk néhány szót említeni, hiszen már a kezdetektől a mentőmunka lényeges elemeit jelentették.

A mentők legfőbb szakfelszerelése eleinte mentőtáskákból állt, amelyekből már kezdetől fogva – felszereltségüktől függően – többfajta volt rendszeresítve. A kis mentőtáska, mely kiegészítő felszerelésként volt jelen, a legáltalánosabb eszközökkel volt ellátva; a speciális felszereltségű esettáskát csak mentőorvos vagy vizsgázott orvos mentő használhatta. Emellett speciális esetekhez összeállított mentőtáskákkal is rendelkeztek; a mérgezéseknél ún. méregtáskát használtak, égett sérültek ellátására tüztáskát, vízbe esettek, fuldoklók mentésére vizitáskát. Táskáik puhafából készültek, széleik – hogy bírják a mindennapi igénybevételt – fémszegéllyel voltak ellátva, melyek víz- és ütésállóak voltak. Egyesek fából készültek, mások olajfestékkel kezelt, vászonborítású táskák voltak. Az aseptikus betegellátás igényeinek megfelelően tisztán tartották őket, külső és belső felületüket fertőtlenítő oldatokkal mosták le. A

táskák a századfordulón már kisebbek lettek, a nagy darab, ormótlan mentőládákat lecserélték, így a helyszíni ellátás is könnyebbé vált, a kisebb, praktikusabb kialakításúakban a felszerelések könnyebben áttekinthetők és felhasználhatók lettek. Korabeli kimutatások szerint a mentők teljes egészségügyi felszerelése 1891-ben már ezer ember ellátására volt elegendő.

A felszereléseken túl, a mentők tevékenységének másik fontos segítője a mentőjármű volt, melyet már az induláskor sikerült biztosítani a mentők számára: az elsők között, a bécsi és budapesti mentők egyik fő mecénásától, gróf Wilczek Jánostól érkezett adomány: egy fogatolt mentőkocsi. Wilczek gróf ezenkívül még hordágyakat és mentőtáskákat is adományozott.

A további főúri támogatók közül gróf Festetich Tasziló pénzadománnyal és egy pár lóval, gr. Andrássy Aladár, a BÖME elnöke két kocsival segítette a mentőket, melyeket utólag alakították át mentőkocsivá. A mentőmunka hatékonyságát növelte a továbbiakban a járműállomány számának növekedése és specializációja.

Felkészülve az azonnali riasztásra, a Markó utcában folyamatosan két esetkocsi, több szállító- és egy tömeges baleseti szerkocsi állt szolgálatban. Számolva a nagyvárosban bármikor bekövetkező szerencsétlenségekkel, ez utóbbi a nap minden szakában kivonulásra készen állt, lovai fel voltak szerszámozva. Dr. Kresz Géza zseniális ötletével, a laktanya-rendszer bevezetésével tudták biztosítani a tömeges kocsi éjjel-nappali bevethetőségét, valamint az akkor bevezetett szigorlói szolgálatot is. Esetfeladataik ellátása mellett, mint ismert, a mentők 1888 augusztusában anyagi kényszerűségből indították el a fizető betegszállítást. A nagyobb kényelmi fokozatot jelentő, gumírozott kerekű Landauer betegszállító kocsikon külön díjtétel ellenében szállították fizetőképes betegeiket. A fizetni nem tudó, szegénységi bizonyítvánnyal rendelkezőket természetesen ingyen, díjszabás nélkül vitték. A specializáció további elemeként, a pszichiátriai betegek szállítására külön mentőkocsit rendszeresítettek.

Igazi szenzációnak számított az első gépkocsi megjelenése 1902-ben. A motorizációban rejlő lehetőségeket kihasználva, a párhuzamos riasztás elvén működtetett 3,5 LE-s, nyitott karosszériájú gépkocsi beteget még nem szállított, háromfőnyi mentőegysége a helyszínre érkezve kezdte meg a beteg ellátását, gyógyintézménybe történő beszállítását még mentőfogattal végezték. 1904-ben tovább bővült a paletta, Spitz Arnold udvari karosszériakészítő vállalkozó 10 LE-s, ugyancsak nyitott karosszériájú gépkocsit ajándékozott a mentőknek. Ezen a kocsin már 5 személy utazhatott, és további 5 db hordágyat tudtak vele a helyszínre szállítani. Még ugyanannak az évtizednek a végén állították üzembe az első, immár fekvőbetegszállításra alkalmas, 22 LE-s Berliez típusú mentőgépkocsit.

E professzió igazi alapja azonban a kivonuló állomány felkészültsége volt, ugyanis az orvosi és medikusi vonuló szolgálatot az alapító, dr. Kresz Géza igazgató és az egyesület vezetőségi kara kezdetektől a működés sarokkövének tekintette. Mint ismert, az eredeti elképzelés szerint minden esetfeladathoz orvos vagy medikus-mentő vezette mentőegységet szándékoztak küldeni, azonban a mentőhívások számának folyamatos emelkedésével az orvosi jelenlét már nem volt minden esetben biztosítható. Az ellátás színvonalának fenntartása érdekében a BÖME választmánya az orvosok pótlására szigorló orvosok alkalmazása mellett döntött.

Az alapító halálát követően a medikusok oktatását dr. Kovách Aladár igazgató-főorvos személyesen vezette. Első tananyaguk a Gyakorlati útmutató mentők használatára c. oktatókönyvben látott napvilágot, melynek szerzője ekként figyelmeztette fiatal kollégáit: „*Főelveink két irányban vezetnek; az egyik »ne ártsunk« csak azért, hogy tegyünk valamit; másrészt: csakis azt tegyünk, a mi az első segélynyújtás keretébe tartozik, mert nem kezeljük a betegeket, hanem csak segélyt nyújtunk nekik.*”¹ A tananyag sebészeti, belgyógyászati és ún. „különleges esetek” tünethalmazából és ellátásából állt. Az oktatást számonkérés követte: a mentővizsga elméleti és gyakorlati elsősegélynyújtásból, a mentőfelszerelések ismertetéséből és kötézőstani ismeretekből, katonai rendgyakorlatok és tömeges szerencsétlenségekkor alkalmazandó szabályok és vezénylet ismertetéséből állt.

A napi 20-25 mentőhívás mellett az orvosi jelenlétet továbbra is biztosítani kellett, ezért 1888. január 1-jén bevezették a díjazásos orvosi szolgálatot: a korábban önkéntesként szolgálatot vállalók ezt követően már illetmény ellenében látták el feladataikat. Az állandó, főállású mentőorvosi státus 1894-ben alakult. Belső szolgálati elfoglaltságaikon túl a mentőorvosok kötelesek voltak a legsúlyosabbnak ítélt esetekhez kivonulni, bármely órában szolgálatra kötelezhetőek voltak, így lakhelyüket is a mentőegyesület közelében kellett kialakítaniuk.

Akárcsak napjainkban, már a kezdeti időkben is kiemelt szerepe volt a mentésirányításnak. E feladatkört látta el az őrsvezető, aki egy személyben fogadta az őrségen a bejelentéseket, s döntött a felől, hogy melyik mentőegység vonuljon ki a bejelentett esethez. Eltérően a mai gyakorlattól, folyamatosan ellenőrizte a kivonulók felszereléseit, s ugyancsak ő végezte a működéssel kapcsolatos adminisztratív feladatokat is. A mind professzionálisabbá váló mentés – az esetek számának folyamatos növekedésével – már hivatásos mentődolgozók alkalmazását igényelte, így az 1890-es évek közepétől díjazásos, főállású őrsvezetőket alkalmaztak.

¹ Strihó Gyula: A Budapesti Önkéntes Mentő-Egyesület története. 1887. évi május hónap 8.-1897. évi május hónap 8. Az egyesület évtizedes jubileumának emlékére. Budapest, 1897, Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság. p. 265.

Mint látható, a Mentőegyesület indulásakor az alapító elképzeléseinek sora vált valóra, s ez a későbbi fejlődésnek lett záloga. Az állandó orvosi és medikusi szolgálat biztosította a megkövetelt színvonal kontinuitását. A személyi állomány felkészültsége vitathatatlanul kiemelkedő volt, melyet a vezetői kar által szervezett tanfolyamok és számonkérések biztosítottak. De a szigorú elvárások mellett helyt kapott a kísérletezőkedv is – mint láttuk, a táskák, felszerelések alkalmazása terén a mentők újabb és újabb megoldásokat alkalmaztak, s tették mindezt szerény anyagi körülményeik ellenére is.

A BÖME sikeres intézkedéseinek sorában említhető a járművek specializációjának kialakítása, a motorizáció hajnalán pedig az első gépkocsik rendszerbe állítása is.

IRODALOM

- *A Budapesti Önkéntes Mentő Egyesület 1887–1937 ötven éves jubileumára.* Budapest, 1937, k. n.
- Aczél Károly: *A mentőintézmény országos szervezésének jelenlegi állása hazánkban.* Budapest, 1901, Hornyánszky V. cs. és kir. udvari könyvnyomdája.
- Debródi Gábor: *A magyarországi mentésügy története (1769-2012).* Budapest, 2012, Magyar Oxyologiai Társaság.
- Felkai Tamás: Magyar mentéstörténet. In Cselkó László szerk.: *Jubileumi emlékkönyv a szervezett magyar mentés centenáriumán.* Budapest, 1987, Országos Mentőszolgálat, p. 7-59.
- Gludovátz Károly: Automobil a mentőszolgálatban. *Mentők Lapja*, II. évf. 1904. 12. sz. p. 5-6.
- Kovách Aladár: A Budapesti Önkéntes Mentő Egyesület húsz éves története. *Mentők Lapja*, VI. évf. 1908. 5. sz. p. 60-66.
- Kresz Géza: *A Budapesti Önkéntes Mentő-Egyesület 1887-1893.* Budapest, 1894, Pesti Könyvnyomda Részvény-Társaság,
- Strihó Gyula: *A Budapesti Önkéntes Mentő-Egyesület története. 1887. évi május hónap 8.-1897. évi május hónap 8. Az egyesület évtizedes jubileumának emlékére.* Budapest, 1897, Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság.